

UNIVERSITATEA “ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător științific:
prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan

Doctorand:
Octavian Vasile Dărmănescu

Iași-2022

UNIVERSITATEA “ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

TITLUL TEZEI DE DOCTORAT:

„Vechi biserici din Piteștii secolelor
XVI – XVII și evoluția lor
până la unirea Principatelor”

Conducător științific:
prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan

Doctorand:
Octavian Vasile Dărmănescu

Iași-2022

CUPRINS

Introducere	p. 3
1. Biserică, societate, act de ctitorire în Țara Românească (sec. XVI – sec. XVII)	p.8
2. Biserica „Precista Veche din Coastă” (1540)	p.24
2.1. Istoric (1540-1859).....	p. 24
2.2. Slujitori.....	p. 27
2.3. Parohia „Precista Veche”. Mic studiu social.....	p. 35
3. Biserica „Buna Vestire”-Greci (1564)	p. 39
3.1. Ctitorul.....	p. 39
3.2. Istoric (1564-1859).....	p. 39
3.3. Descriere arhitecturală.....	p. 48
3.4. Slujitori.....	p. 50
3.5. Parohia „Buna-Vestire”-Greci. Mic studiu social.....	p. 62
3.6. Pomelnicul din 1837. O imagine a familiilor din mahala.....	p. 64
4. Biserica domnească „Sf. Gheorghe” (1656)	p. 71
4.1. Ctitorul.....	p. 71
4.1.1. Constantin Șerban „Cârnul” în documentele interne.....	p. 81
4.1.2. Sfârșitul lui Constantin Vodă.....	p. 84
4.1.3. Moștenirea culturală.....	p. 86
4.1.4. Doamna Bălașa.....	p. 88
4.2. Edificarea bisericii domnești din Pitești.....	p. 92
4.2.1. Meșterul domnesc de la Pitești.....	p. 97
4.2.2. Ispravnicul domnesc de la Pitești.....	p. 100
4.3. Descriere arhitecturală.....	p. 104
4.4. Biserica domnească din Pitești până în 1859.....	p. 107
4.5. Școala domnească de la „Sf. Gheorghe”.....	p. 125
4.6. Slujitori.....	p. 131
4.7. Dascăli.....	p. 150
4.8. Parohia „Sf. Gheorghe”- Domnesc. Mic studiu social.....	p. 155
5. Biserica „Sf. Treime”-schitul Beștelei (1684)	p. 159
5.1 Scurt istoric.....	p. 159
5.2 Slujitori.....	p. 159
5.3 Parohia „Sf. Troiță”. Mic studiu social.....	p. 166
6. Studiu de caz. Salvarea de la demolare și restaurarea bisericii domnești din Pitești	p. 168
Concluzii	p. 186
Bibliografie	p. 189
Listă de abrevieri	p. 197
Anexe	p. 199

Rezumat

Secolele XVI-XVII încearcă să continue o afirmare a identității românești consacrată statal încă din secolul al XIV-lea. Cele două instituții, domnia – cea de forță – și Biserica – cea de identitate – își intersectează mereu interesele, oferind spre binele amândurora pregnanță actelor lor: domnul guvernează în numele divinității, fiind uns de mitropolit și pomenit apoi în cadrul cultului, iar Biserica, protejată prin apartenența de confesiune a voievodului – și, implicit, a țării – inventariază în timp nu numai unele scutiri de dări, mile și rectitoriri, ci și biserici și mănăstiri noi, dăruite personal de către domni. Această amiabilitate strict medievală a servit Țării, în genere, Principatele fiind scutite de războaie civile pe fond religios, cum s-a întâmplat în Vestul Europei.

Actul de ctitorire la Nord de Dunăre în Evul Mediu târziu are ceva în plus față de cel din Sudul otoman sau din alte pașalâcuri: pe lângă acela strict, cultic, de necesitate publică, în Țările Române intervine și acela de reprezentare. Prima, aceea generală, a comunității, de apartenență creștină – în contrast evident, pe alocuri violent, de cruciadă, cu cel islamic –, un timbru local care trece prin veacuri și la care toți, de la Vodă până la ultimul țaran, rămâne unul prețios. A doua, local, acolo unde domnia contruiește sau reconstruiește o biserică. La Pitești, în cazul nostru, zidirea bisericii domnești (1656) ia amploarea unui al doilea „descălecat”, cel puțin în ochii consilierilor Maghiștrului de secol XIX. Ei fac o reverență ctitorului, Constantin Șerban Vodă, fost ispravnic aici în perioada anonimului, argumentând de pe filieră orală credem, că, o dată cu această ctitorire, Piteștii se ridică de la stadiul de târg la cel de oraș.

Județul istoric Argeș este unul dintre primele atestate în documente. Pe raza lui se întindea Limesul Transalutan, ultima fortificație romană în calea atacurilor dacilor liberi și ale migratorilor. Aici s-a aflat prima mare reședință domnească a Țării Românești, cea de la Curtea de Argeș, tot aici înființându-se în 1359 prima Mitropolie românească. Este cel mai vestic județ al Munteniei și în Evul Mediu granița lui de vest era naturală, pe Olt, intrând adânc și în actualul județ Vâlcea, pe Valea Lotrului. Se pare că încă din epoca fanariotă reședința de județ este mutată la Pitești, aici oprindu-se, de fapt, linia sudică a județului, vecină cu județele Muscel, Teleorman și Vlașca. Astfel, pentru o bună bucată de timp, Piteștii dețin cea mai insolită poziție geografică: singura capitală de județ aflată în punctul extrem sudic-estic al județului.

Enigma datării reale a orașului Pitești este una întâlnită în majoritatea orașelor muntenești – 1388 nu este decât atestarea oficială, accidentală în fond, o trimitere pasageră

într-un act. Istoriografic, problema ar fi, așadar închisă: orașul apare cel târziu în secolul al XIV, la începuturile statalității românești. Credem însă că piteștenii continuă la confluența râului Doamnei cu Argeșul o comunitate cu mult mai veche, un sat cu rădăcini în perioada anterioară. Peste supoziții, peste interpretări, rămân câteva întrebări care își caută încă dezlegarea: 1. ce mănăstire veche apare aici pe o hartă de secol XVI? Comunitatea s-a reînfrapat lângă acest vechi lăcaș ecleziastic? 2. ce s-a întâmplat imediat după domnia lui Neagoe Basarab cu târgul, reședința a domniei? A fost el oare distrus, așa cum sugerează un document? 3. de ce de abia în 1540 se zidește cea mai veche biserică de aici? 4. când a devenit capitală de județ? Iată câteva dintre chestiunile interesante care, în timp, ajung până la noi la stadiul ironic de ghicitori.

Bisericesc, Piteștii au protopopie încă din secolul al XVIII-lea – 1742, probabil mai înainte –, încă un argument care îl arată deja capitală de județ. Dublarea acestor două prerogative nu este o noutate administrativă, ci una veche, bizantină: aici se strâng aproape toate obligațiile fiscale din județ, cărora nu li se pot sustrage nici preoții care, pe lângă dările către domnie, trebuie să plătească și clerului superior lor dintre care primul, mitropolitul, face parte din Marele Divan.

În privința primei biserici cercetate, „Precista Veche din Coastă” (1540), aceasta nu mai păstrează vechea formă. Ea se află pe prima terasă a orașului, acolo unde, de altfel, s-a constituit vatra comunității – în definitiv, singur locul ei reprezintă un prețios capital istoriografic. Intuirea poziției vechiului târg e facilitată și de locul celei de-a doua biserici, „Buna Vestire”-Greci (1564), amintind de o minoritate răspândită foarte mult în Balcani după invazia otomană a Europei de Sud-Est, mai ales că Piteștii nu sunt numai un oraș de troc sau unul viticol, ci, mai ales, un important nod de comunicații, comerțul Imperiului Otoman și al Munteniei cu Brașovul și Sibiu făcându-se aproape exclusiv pe aici, spre schelele Dragoslavele și Căineni (Turnu). Evident că domnia observă evoluția acestui târg și investește. Pe lângă viile din Dealul Piteștilor, unde toată curtea se aduna două luni din an pentru culesul și procesarea viilor domnești – informație din timpul lui Constantin Brâncoveanu –, domnii Matei Basarab și Constantin Șerban zidesc două biserici, prima distrusă total în timpul Răscolaei seimenilor (1653-1655).

Cronologic, urmează biserica domnească (1656), amplasată acum central, singurul monument care mai amintește de vechiul Pitești. Probabil, și ca o compensare a acestei situații triste, sfântul lăcaș este, estetic, un unicat. Beneficiind de un hram militar, biserica lui Constantin Șerban (1654-1658) continuă reprezentarea ideatică a celei a lui Matei Basarab, din lemn, arsă în răscoala seimenilor. Urgența rezidării ei atestă la Pitești un interes al domniei

pe care, valoric, încă nu îl putem înțelege la proporțiile reale. Ultima biserică cercetată, „Sf. Troiță”, (1684) schit al mănăstirii „Mihai Vodă” din București, va deveni cunoscută și sub numele de „schitul Beștelei”, de la boierii care au rectificat-o în secolul al XVIII-lea. La rândul-le, clericii respectivelor lăcașuri fac parte – chiar și numai prin formația intelectuală – din patriciatul urban, singurul segment social urban căruia îi pretindem o minimă instrucție. Iată, așadar, un motiv rezonabil în a cerceta orașul medieval românesc prin prisma instituțiilor lui religioase. Cercetarea sistematică a tot ce ține scris de bisericile vechi ale orașului Pitești, pomelnice, documente, mitrice, redă viu, brut și reversibil orașul medieval.

O cercetare alternativă a trecutului medieval al urbei, și prin istoria acestor clădiri, singurele care au mai rămas în prezent din acel interval îndepărtat, bisericile ortodoxe, constituie nu neapărat un pariu, ci, mai ales, o provocare. Opțiunea pentru traseele ecleziastice, elitistă în fond, nu ar trebui să afecteze „vizibilitatea” per ansamblu, ci, dimpotrivă, raportată la segmentul temporal amintit, să ofere un plus obiectiv descifrării traseului comunității locale într-un timp dat. Potrivit școlii franceze de istoriografie, acest aspect limitat, coroborat cu altele, la fel de personale, ale patriciatului urban, oferă încă o miză tare, încă un „pariu” serios în lucrările științifice generale. Demersul nostru s-a bazat exclusiv pe cercetarea amănunțită, asocierea și interpretarea surselor amintite. În plus, am avut în vedere și cele câteva studii generale, cum ar fi Tatiana Bobancu, *Album religios. Bisericile din orașul Pitești*, apărută la Pitești în 1933, și Eugenia Greceanu *Ansamblul urban medieval Pitești*, a doua ediție, Pitești, Editura Paralela 45, în 2007. Subiectul a fost simțitor îmbogățit acum o jumătate de secol de studiile preotului Marin Braniște despre clerul piteștean din secolul al XIX-lea.

Au fost folosite surse privitoare la istoria clerului și a bisericii în particular, dar și informații despre parohii, mai precis despre interacțiunea – mai mult accidentală, survenită din obligațiile religioase – dintre păstoriți și preoții care-i deserveau. Dacă în primul domeniu de interes, arhivă veche, în scriere chirilică, nu s-a găsit decât în privința a trei biserici, în al doilea sursele au fost mai largi, începând cu mitricele, trecând prin fondul Primăriei (Magistratul Pitești) și terminând cu cel al Episcopiei de Argeș, înființată relativ recent (1793). Anexele constituie transcrierea unor vaste și prețioase surse istoriografice care vizează subiectul. În prima, din 1666, boierului local Neacșu i se dă voie de către domn să refacă biserica năruită a lui Matei Basarab. A doua sursă, arhiva de început de secol XIX a bisericii domnești, o incursiune în viața internă a unei instituții care nu mai e de mult domnească, ci a mahalagiilor culorii de Roșu, vegheată îndeaproape de episcop și de parohul care, mai mereu, este un protopop de Argeș. A treia, mitricele bisericilor menționate,

începând cu 1831, un stop cadru unic al ultimilor piteșteni medievali. Generație după generație, orașul își primenește inventarul viu, intrând în modernitate cu un trecut mare și comun: vechiul oraș. Din păcate, unul care nu va mai exista decât un secol...

Printre rarele instituții în care se citește și se scrie, bisericile reprezintă în Evul Mediu muntencesc nu numai centre de spiritualitate ortodoxă. Clericii, cei care sunt educați, întrețin cultura slavonă, greacă, apoi pe cea română. Ca în orice oraș medieval, și la Pitești șirurile lor neîntrerupte dau impresia de castă. Ei se înrudesc adesea, își țin locul, se mută de la o biserică la alta, își apără ca într-o breaslă interesele și obrazul. Ei deservește biserici care, în timp, deroghează de la proprietatea domniei sau a boierului ctitor, trecând pe seama târgoveților, adevărații beneficiari, în frunte cu puternicul patriciat urban. Acesta începe, contra întreținerii, să emită pretenții de întâietate, de pomenire, introducându-se natural în treburile bisericesti. Rămâne însă imaginea epitropului, casierul mirean care monitorizează irenic și neutru toată activitatea administrativă a sfântului lăcaș, statură care va păli după domnia lui Cuza când, robust, parohul va acapara tacit aceste drepturi, făcându-și-le supranumerare, ca odinioară, în epocile militariste imperiale, care practicau centralist cumului de funcții.

Impresia generală a cercetării este cea a unui mare puzzle. Mahalalele poartă numele bisericilor, ceea ce îndeamnă la ideea de *axis mundi* a fiecărui sfânt lăcaș în parte. Dincolo de reper terestru– fizic, ele sunt cele mai înalte clădiri, mai ales după moda turnurilor-clopotniță din sec. al XIX-lea –, bisericile Piteștiului vechi reprezintă unul cu mult mai înalt, cel identitar: ele sunt românești și ortodoxe, două mari elemente ale continuității și ale comunității noastre ca neam. Constante pe care regimul comunist, în prima lui fază, a încercat să le submineze. La Pitești, sub pretextul progresist al sistematizării centrului civic, în 1962 se demolează biserica „Sf. Nicolae” (1812), cu avântul demolării și a celei domnești, „Sf. Gheorghe”. Salvării și restaurării acesteia de către cunoscutul arhitect restaurator Ștefan Balș li s-au dedicat la finalul lucrării un studiu de caz. Din acesta se desprinde provizoriul acelor vremuri grele, inoculate de Partid drept unele „istorice”. O punere între paranteze atât a oamenilor, cât și a vechilor clădiri. După epopeea salvării urmează cea a restaurării, cinci ani de strădanie științifică – de intuire a vechii forme – și materială. Rezultatul a fost pe măsura eforturilor: biserica domnească de la Pitești în picioare, refăcută pe banii Statului ateu și premiul D.M.I. oferit arhitectului și echipei. De atunci restaurarea de la Pitești, de manual, constituie un reper pentru specialiști.

Noutatea demersului decurge indirect din precaritatea istoriografiei temei. În privința arhivelor vechilor biserici piteștene, transcrierea lor este o premieră. Același situație și în

cazul mitricelor lor, văzute de către cercetătorii locali doar accidental – oricum, deloc publicate. Găzduite de către Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, acestea din urmă oferă cercetătorului o reală întoarcere în timp. Colecția rămâne un document unic, revelator și imperturbabil al unei lumi demult apuse. Decenii unul după altul, familiile de mahalagii, boieri, preoți și oameni ai domniei, își consumă traseele lor diurne ca într-o saga, scribul notând rece și acrivic orice mișcare în cadrul bisericilor, fie botez, fie cununie, fie înmormântare.

Transcrierea integrală a fondului se cerea cu necesitate. Corpusul de condici – cu unele lacune în decada 1832-1842 în cadrul fiecărei parohii – rămâne unul important. Inedit, viu și cu un gabarit mai mult decât mulțumitor cercetării, el clarifică, pe rând, următoarele necunoscute: 1. relațiile de rudenie dintre boierii și boiernașii argeșeni stabiliți la Pitești, capitala de județ; 2. numele și șirul exact al clericilor vechilor biserici piteștene; 3. relațiile de rudenie dintre membrii patriciatului urban; 4. informații despre dinamica demografică la Pitești pe o perioadă lungă; 5. știri punctuale despre personalitățile locale; 6. detalii despre minorități; 7. vechi toponime urbane; 8. vechi practici la diferite rituri creștin; 9. vechi meserii; 10. informații accidentale despre viața comunității: molime, abandonări de copii, relații conjugale, sclavaj.

Coroborat cu catagrafia proprietarilor piteșteni din 1831 și cu cea generală, din 1838, prezentul corpus oferă un rezonabil plus de claritate într-un mai vechi demers științific de a dezlega un mare și incitant puzzle, acela al vechilor Pitești, oraș care îmbrățișează noii zori ai modernității, reprezentată aici de politica reformistă a lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866). Reglementată de Regulamentele Organice încă din 1831, obligația instituțiilor românești de a consemna în scris orice mișcare a lor se repercutează pozitiv și asupra Bisericii care, este nevoită să se conformeze. În pofida coerciției ei – aspect pe care doar îl bănuim –, măsura avea să ofere posterității un stop cadru unic al vechii comunități și, reverbativ, un plus major în intuirea corectă a unei lumi apuse.

Mitricile oferă informații despre un Pitești revolut, dar viu, demanteland în fața lectorului toate meandrele genealogice ale târgoveților, raporturile strânse dintre „oroșani”, ultimii piteșteni legați de medievalitate. Dintre arealurile cele mai importante, se remarcă „Ulița mare boierească”. Circumscrișă „culorilor” galben și roșu, cea mai veche arteră piteșteană era în Evul Mediu martora ascensiunii rapide a vechiului târg într-o veritabilă reședință de județ, rang administrativ luat nostalgicei Curți de Argeș, fost scaun domnesc, căzută iremediabil, ca și azi, mai mult într-un oraș de pelerinaj decât într-un Pitești în care domnia putea taxa prompt și excesiv. De fapt, porțiunea actualului bulevard ”I.C. Brătianu”

dă mărturie, în timp, chiar despre orașul însuși. Cele mai vechi biserici piteștene se află pe traseul ei. Cele mai vechi case, asemenea. Patriciatul urban o prefera exclusiv, deoarece, ca și azi, cartierele selecte emiteau snob pretenția rangului. Și cum obrazul subțire se întreținea anevoios, majoritatea boierilor și boiernașilor argeșeni și mușceleni se luptau asiduu pentru un petec pe „Ulița mare boierească”. Dacă negustorii greci menționați în Pitești încă din sec. al XVI-lea rezidau pe lângă biserica „Buna Vestire–Greci” (1564), atunci avem încă de la începutul prezumpției noastre asupra vechimii acestei străzi importante un argument solid. Corolarul meandrelor ei este, așadar, verbul urban, nevoia medievală de a ocupa un loc în spațiul central al urbei, de a te legitima.

O altă contribuție pe care colecția o aduce istoriografiei locale o reprezintă numele și ordinea cronologică a clericilor care deservesc în segmentul temporal amintit vechile biserici piteștene. Preotul, alfabetizat obligatoriu acum, se prezumă a fi printre pușinii intelectuali ai urbei. Dublat de figura cântărețului destul de „citic” și el, preotul urban se distinge atât prin alură, cât și prin cultura bisericească pe care o prestează deferent. O castă vie, nelipsită din viața medievală a târgului. Cercetarea ei scriptică acoperă parțial un vid informațional – umplut adeseori cu distorsionări – resimțit nu neapărat de clerici (neutri, în genere, vizavi de memoria foștilor lor colegi), ci de istoriografia locală, prezumându-se din start că preotul a fost și trebuie să fie un intelectual, deci un om al cetății. Toți clericii menționați sunt preoți, ceilalți (diaconi sau egumeni) fiind menționați expres – la fel și cântăreții („dascăli”). Anii menționați sunt doar evocările din scripte, presupunându-se minimal că ei au slujit și mai mult în bisericile cărora aparțineau. De departe, dificultatea – care încă persistă – nu o reprezintă neapărat cronologia, ci onomastica, deoarece numele lor sunt și comun-creștine, și relativ limitate ca număr, derivatele lor onomastice mărinđ și mai mult incertitudinea, atât în datare, cât și în localizare (clerul, ca și acum, era mobil, se muta de la o biserică la alta și, uneori, revenea). Cu toate aceste minusuri, presupunem această listă o plecare destul de acceptabilă pentru viitoarele studii.

Cercetarea aduce o lumină favorabilă asupra acestei caste paseiste, aproape inexpugnabilă, reticentă din principiu la nou și la formele urbane, clericii. Documentele de epocă oferă numeroase dovezi de civilitate pe care preoții le prestează deferent în cadrul urbei. Ei sunt total integrați patriciatului urban, dovedindu-se la fel ca și păstoriții printre care își duc existențele lor așa-zis sacerdotale. Rolul lor social este evident. La rându-le, păstoriții, de confesiune răsăriteană, prestează un creștinism eclectic, supus influențelor, dar și proximității în aceeași urbe cu armenii, grecii, bulgarii (sârbii) și evreii. Majoritari, „poporeni” ortodocși conviețuiesc pașnic – nu fără o conștiință a superiorității credinței lor,

afișată predilect la sărbători sau la procesiunile publice – și, probabil, unii chiar încearcă să orienteze viața comunitară după preceptele divine. Protipendada are pretenția de a merge în pelerinaj la Locurile Sfinte, iar după ce revin, hagiții își lipsesc de nume această calitate. Unii dintre cei în etate, în speranța pomenirii post-mortem, lasă bisericilor proprietăți în urbe, gest contractualist pe care, de altfel, sacerdoții îl respectă întru totul. Alții, aflați la bătrânețe, se călugăresc, probabil și în lipsa aparținătorilor.

Prezenta cercetare se substituie metodei cronologice. Potrivit acesteia, prezența unei biserici domnești la Pitești – oraș atestat în 1388 – de abia în secolul al XVII-lea, generează două interogații: 1. domnia investește realmente târziu în propria reprezentare la Pitești, important nod de comunicații, sau este vorba despre o reluare pur conjuncturală a acestui atu, în evocarea uneia mai vechi, probabil din secolul atestării? 2. zidirea ei nu este decât o inițiativă subiectivă a lui Constantin Șerban, fost ispravnic de Pitești, sau acesta este împins la acest gest în amintirea lui Matei Basarab, a cărui ctitorie piteșteană fusese distrusă? Cert este că până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea nu avem la Pitești biserici zidite de târgoveți, ci numai una a unui schit și o alta, a unui mare boier. Inițiatiile „oroșanilor” vor veni de abia în secolul următor, cu biserici din lemn, transformate de zid de abia în secolul al XIX-lea. O altă chestiune se ridică și în privința primei biserici atestate aici, „Precista din Coastă” (1540) – dacă nu luăm în calcul zidirea ipotetică a bisericii „Greci” pe timpul domniei lui Mihnea cel Rău (1508-1509). Bineînțeles, au existat biserici piteștene în secolele XIV și XV, dar care nu au mai răzbătut până la noi. Arheologic, avem deja, atât la biserica domnească (1656), cât și la schitul Beștelei (1679-1584), resturile clare ale unor mai vechi lăcașuri. Aspectul ne interesează, însă, cantitativ. Dacă nu erau mai mult de două, atunci Piteștii acelor secole nu erau decât un sat mai înfloritor așezat la o confluență naturală, de vad (Râul Doamnei, care se varsă în Argeș). În acest sat mai mare două monahii, potrivit legendei, „durează” spre jumătatea secolului al XVI-lea cea mai veche biserică de azi din Pitești, ctitorire urmată imediat de o alta, a importantului boier Ivan Noroce. Sau, probabil, avem de a face, după episodul distrugerii vechiului Pitești, după Neagoe Basarab (1512-1521), cu o resetare a comunității și a bisericilor ei, de data aceasta noi, de zid, și cu ctitori din patriciat, singurii, probabil, care își permiteau asemenea inițiative.

Monografică, lucrarea subscrie întru totul metodei critice. Documentarea și ierarhizarea valorică a surselor generează un discurs istoriografic care dorește să aducă un plus de claritate și de coerență în privința înțelegerii sfârșitului de Ev Mediu la Pitești. Rând pe rând, coroborate cu altele, din domenii adiacente, informațiile concură la imaginea de ansamblu a unui mic oraș românesc medieval. Evolutiv, disonanțele se estompează, fiecare

decadă temporală demantelându-și faptele și nuanțându-și personajele. Clericii și patriciatul urban, principalii actori ai micii odisei medievale, participă la o mare saga muntenească.

Bibliografie

I. Izvoare inedite

Arhiva bisericii domnești „Sf. Gheorghe” din Pitești.

Arhiva bisericii „Adormirea Maicii Domnului”-Mavrodolu din Pitești.

Arhiva bisericii „Buna Vestire”-Greci din Pitești.

Arhiva bisericii „Precista Nouă”-Mavrodolu din Pitești.

Arhiva I.N.P, fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943”.

Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Dos. 7045.

Arhivele Naționale București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, Dos. 413/1853.

Arhiva Episcopiei Râmnicului și Argeșului din cadrul Arhiepiscopiei Râmnicului.

Jurnalele dactilografiate ale preotului paroh Marin S. Diaconescu din Pitești aflate în proprietatea domnului Eugen Boia.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Colecția Registrelor de Starte Civilă”.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Episcopia Argeșului”.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Primăria Pitești”.

II. Izvoare editate și instrumente de lucru

BERECHET, Șt., *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.”, seria a II-a, anul XL, 1922.

BRANIȘTE, Marin M., *Însemnări pe vechile cărți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 1-4.

Idem, *Însemnări pe cărți bisericesti vechi (Regiunea Argeș)*, în „M.O.”, anul XIX, 1967, nr.11-12.

Idem, *Pisani, însemnări și manuscrise din vechile biserici ale orașului Pitești (I-IV)*, în „M.O.”, anul XXIII, 1971, nr.1-8.

Idem; DIACONESCU, Ilie, *Catagrafia preoților din județul Argeș, la 1833*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 5-6.

Catalogul documentelor lui Constantin Șerban aflate în colecțiile Muzeului Municipal București, Grina-Mihaela Rafailă (editor), în „București-Materiale de istorie și muzeografie”, XXII, anul 2008.

Catalogul Documentelor Țării Românești, vol.V-IX, Arhivele Naționale ale României, București, 1985-2012.

Călători străini despre țările române, vol. I-X (partea a II-a), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968-2001.

Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei, Ghenadie Enăceanu-Craioveanul (editor), București, 1886.

CRISTOCEA, Spiridon, *Bisericile și slujitorii lor din fostul județ Argeș în catagrafia din 1833*, în „Argesis”, anul XXII, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2013.

Idem, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011

Cronicari munteni, vol. II, M. Gregorian (editor), studiu introductiv de Eugen Stănescu, București, 1961.

Cronici turcești privind Țările Române: Extrase. Vol. III: Sfârșitul sec. XVI-începutul sec. XIX, Mustafa A. Mehmet (editor), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.

Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, vol. I, 1247-1500, volum întocmit de P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966; vol. II, 1501-1525, volum întocmit de Ștefan Ștefănescu și Olimpia Diaconescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972; vol. III, 1526-1535, volum întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975; vol. IV, 1536-1550, volum îngrijit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981; vol. XXII, 1628-1629, volum îngrijit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969; vol. XXIII, 1630-1632, volum întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969; vol. XXIV, 1633-1634, volum întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș și Constantin Bălan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974; vol. XXV, 1635-1636, volum întocmit de Damaschin Mioc, Maria Bălan, Ruxandra Cămărășescu, Coralia Fotino, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985; vol. XXX, 1645, volum îngrijit de Violeta Barbu, Marieta Chiper, Gheorghe Lazăr, Editura Academiei Române, București, 1998; vol. XXXI, 1646, volum întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Editura Academiei Române, București, 2003; vol. XXXVI, 1651, volum întocmit de Oana Rizescu și Marcel Dumitru Ciucă, Editura Academiei Române, 2006; vol. XXXIX, volum întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Florina-Manuela Constantin, Constanța Ghițulescu, Oana Mădălina Popescu, Editura Academiei Române, București, 2010; vol. XL, volum întocmit de Oana Rizescu, Florina-Manuela Constantin, Andreea-Ioana Iancu, Editura Academiei Române, București, 2013; vol. XLI, volum întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Elena Bedreag, Ovidiu-Victor Olar, Editura Academiei Române, București, 2021.

Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la mănăstirea Argeșului (1688-1703), Laurențiu-Ștefan Szemkowics (editor), Editura Ordessos, Pitești, 2016.

Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mănăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823, Mihail M. Andreescu (editor), București, 2004.

Documente privitoare la istoria românilor, Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, I-XXI (35 volume), București, 1876-1942; Suplimente, vol. I-II (9 volume), București, 1885-1909.

Documente privind istoria românilor, Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. I-IV, Editura Academiei, București, 1962-1974.

Documente privitoare la negustorii din Țara Românească, vol. I (1656-1688), Gh. Lazăr (editor), Iași, 2013; vol. II (1689-1714), Gheorghe Lazăr (editor), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2014.

Documente românești din arhiva mănăstirii Simonopetra, Petronel Zahariuc, Florin Marinescu, Dumitru Năstase (editori), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

DRAGOMIR, Silviu, *Fragmente din cronica lui G. Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, București, 1924, vol. II.

IONAȘCU, Ion, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942.

Istoria Țării Românești, 1290-1690, Letopisețul cantacuzinesc, C. Grecescu și D. Simionescu (editori), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul, M. Caracaș, P. Cernovodeanu, N. Stoicescu (editori), în „B.O.R.”, XCVIII, nr. 1-2, 1980.

Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace, în *Opere*, P.P. Panaitescu (editor), București, 1958.

IORGA, Nicolae, *Inscripții din Bisericile României*, vol. I-II, București, 1905-1908.

Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV-V, București, 1901-1903, vol. XIV, București, 1907.

KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, București, 1965.

Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace, în *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958.

NEOFIT, Cretanul, *Jurnal de călătorie*, Nectarie Șofelea (editor), București, Editura Basilica, București, 2013.

PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, ed. Ioana Feodorov, Editura Academiei Române, București, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2014.

POPESCU, Radu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introd. și ediție critică de Const. Grecescu, București, 1963.

RĂDULESCU, Toma, *Câteva mărturii documentare privitoare la județul istoric Argeș din condica mănăstirii Pantelimon*, în „Argessis”, anul X, 2001.

Secera și ciocanul (oficios local al P.C.R.), Pitești, 1959-1968.

III. Lucrări generale

ARGEȘEANUL, Calinic; CONSTANTINESCU, Grigore, *Monumente memoriale din județul Argeș. Cruci de piatră*, Editura Europroduct, Pitești, 1999.

BĂLAN, Constantin, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Editura Academiei Române, București, 1994.

BERECHET, Șt., *Biserica și domnia în trecutul românesc*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXIII, 1945, nr. 9.

BIANU, Ion; HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche: 1508-1830. Tomul I: 1508-1716*, București, 1928.

CĂLȚIA, Simion, *Așezări urbane sau rurale? Orașele din Țările Române de la sfârșitul secolului al 17-lea la începutul secolului al 19-lea*, București, Editura Universității din București, 2011.

CERNOVODEANU, Paul, *Comerțul țărilor române în secolul al XVII-lea*, în „R.I.”, t. 33, nr. 6, 1980, p. 1094.

- CHIHAI, Pavel, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Meridiane, București, 1974.
- CHIRILĂ, Adina, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanu, Partea I. Fonetica, Morfologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- COMAN, Gheorghe, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*, Iași, Editura Polirom, 2013.
- COVERCĂ, Ioan V., *Protopopii în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*, în „Glasul Bisericii”, anul XXI, nr. 7-8.
- DECEI, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman, București*, 1978.
- DEMENY, Lajos; DEMENY, Lidia, *Carte, tipar și societate la români în secolul al XVI-lea*, București, Editura Kriterion, 1986.
- DONAT, Ion, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, ed. Gheorghe Lazăr, Editura Enciclopedică, 1996.
- FILSTICH, J., *Încercare de istorie românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- FLORESCU, George D., *Divanele domnești din Țara Românească , I (1389-1495)*, București, 1943.
- GHEȚIE, Ion, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, Editura Academiei, București, 1974.
- GHICA-BUDEȘTI, N., *Evoluția arhitecturii în România, I*, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1927.
- GIURESCU, Dinu, C., *Țara Românească în secolele XIV-XV*, București, Editura Științifică, 1973.
- GRECIANU, Ștefan D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești, vol. II*, 1916.
- IONAȘCU, I., *Biserici, chipuri și documente din Olt, vol. I*, Ramuri, Craiova, 1934.
- IORGA, Nicolae, *Brașovul și românii: scrisori și lămuriri*, București, 1905.
- Idem, *Istoria Bisericii Românești*, ed.II, vol. I, București, 1929.
- Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Vălenii de Munte, 1908.
- Idem, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904.
- LAZĂR, Gheorghe, *Les marchands en Valchie (XVIIe – XVIIIe siecles)*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2006.
- LEHR, Lia, *Despre dezvoltarea economică a orașelor din Țara Românească în anii 1501-1650*, în „Studii și referate privind istoria României”, partea I, București, 1954.
- LOUIS, Roman; VERGATTI, Radu Ștefan, *Studii de demografie istorică românească*, București, 2002.
- METEȘ, Șt, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria, I*, ed. II, Sibiu, 1935.
- Idem, *Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934.
- Idem, *Moșiile Domnilor și boierilor din Țerile române în Ardeal și Ungaria*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925.
- MIHĂILĂ, G.; ZAMFIRESCU, Dan, *Literatura română veche(1402-1647)*, vol. I, București, 1969.
- MOMCIU, Mariana, *Daniile domnilor români pentru creștinii din Imperiul Otoman (secolele XVII-XIX)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2017.

MURGESCU, Bogdan, *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*, Iași, Editura Polirom, 2012.

NEAGOE, Claudiu, *Seimenii în Țările Române. Contribuții la istoria organizării militare a românilor în secolele XVII-XVIII*, Editura Ars Docendi, 2017.

POPA, Petre; DICU, Paul; VOINESCU, Silvestru, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

RĂDVAN, Laurențiu, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004.

STOICESCU, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea). Vol. 2: M-Z, indici*. Editată de Mitropolia Olteniei, 1970.

Idem, *Constantin Șerban*, Ed. Militară, București, 1990.

Idem, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec XIV-XVII*, Editura enciclopedică română, București, 1971.

Idem, *Matei Basarab*, Ed. Militară, București, 1983.

ȘERBĂNESCU, Nicolae, *Mitropolii Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10.

ȘTEFĂNESCU, Ștefan, *Bănia în Țara Românească*, București, Editura Științifică, 1965.

THEODORESCU, Barbu; BARNEA, I., *Cultura în cuprinsul mitropoliei Ungrovlahiei (sec. XIV-XVIII)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul 1959, nr. 7-10.

THEODORESCU, Răzvan, *Itinerarii medievale*, București, Editura Meridiane, 1979.

IV. Lucrări speciale

ANDREESCU, Mihail M., *Istoricul mănăstirii Trivale de la fundare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001.

BALȘ, Ștefan, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, anul XLV, 1976, nr. 2.

BĂNĂȚEANU, Ion, *Aspecte mai de seamă ale artei religioase românești și sârbești între secolul al XIV-lea și al XVI-lea*, în B.O.R., LXXXIV, 1966, nr.7-8.

BOBANCU, Tatiana, *Bisericile din orașul Pitești*, Pitești, 1933.

BRANIȘTE, Marin M., *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic*, în „M.O.”, anul XVII, nr. 3-4, 1965.

Idem, *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sfântul Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1975.

Idem, *330 de ani de la zidirea bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1986.

BRĂTULESCU, V., *Bisericile din județul Argeș*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, 1933.

CIOFLAN, Teodor; MASCHIO, Romeo, *Dovezi arheologice privind existența unei curți domnești temporare la Pitești*, în „Argesis”, anul VIII, 1999.

CONSTANTINESCU, Nicolae, *Mari boieri – și ceilalți din Țara Românească. Ispravnici de lucrări, în umbra ctitorilor*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXII, 2013,

CRISTOCEA, Spiridon, *Școli particulare din Pitești în 1846*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, anul XVI, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2007.

Idem, *Despre școlile particulare din Pitești și din fostul județ Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, Pitești, anul XI, 2002.

CRONȚ, Gheorghe, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în „S.M.I.M.”, vol. IV, 1960.

DĂRMĂNESCU, Octavian, *50 de ani de la redeschiderea bisericii domnești din Pitești. O addenda obligatorie*, „Restituiri Pitești”, anul XVI, nr. 2(48)/2018.

Idem, *Biserica domnească din Pitești până la 1848*, în „Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie”, anul XXIV, Muzeul Județean Argeș, Editura Ordessos, Pitești, 2015.

Idem, *Clerici piteșteni în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Restituiri Pitești”, anul XV, nr. 4 (46)/2017.

Idem, *Considerații cu privire la originea unui pomelnic piteștean din 1820*, în „Restituiri Pitești”, anul XV, nr. 3 (45)/2017.

Idem, *Constantin Șerban Vodă și Bălașa Doamna, ctitori în Pitești*, în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXII, 2013.

Idem, *Ispravnicul domnesc de la Pitești (1656)*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 3(37)/2015.

Idem, *Meșterul domnesc de la Pitești (1656)*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 2(36)/2015.

Idem, *O colecție foarte prețioasă de antimise vechi la Pitești*, în „Restituiri Pitești”, anul XVI, nr. 3 (49)/2018.

Idem, *Pitești, 1848. Scripte din vremea holerei*, în „Restituiri Pitești”, anul XVIII, nr. 1(55), 2020.

Idem, *Precesta Veche din Coastă, cea mai veche biserică din Pitești. Istoric (1540-1865)* în „Restituiri Pitești”, anul XX, nr 2(64), 2022.

Idem, *Protopopul piteștean Constantin Brădeanu (1798-1862)* în „Restituiri Pitești”, anul XVIII, nr 4(58), 2020.

Idem, *Salvarea de la demolare și restaurarea bisericii domnești din Pitești (1963-1968)* în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXV, 2016.

Idem, *Școala domnească de la „Sfântul Gheorghe”*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 2(36)/2015.

Idem, *Șerban Vodă nr. 25, o piesă dintr-un puzzle mare*, în „Restituiri Pitești”, anul XVII, nr. 1 (51)/2019.

Idem, *Un vechi pomelnic de la biserică piteșteană Buna Vestire-Greci*, în „Restituiri Pitești”, anul XIX, nr 1(59), 2021.

DEJAN, Constantin, *Biserica Sfânta Vineri din Pitești*, Pitești, 2012.

DEJAN, C., Octavian, *Lista cronologică a protopopilor de Pitești și a episcopilor eparhiei Argeșului în ultimii 170 de ani (câteva figuri reprezentative de protopopi)*, în „B.O.R.”, anul CXXI, nr. 7-12, 2003.

FOCȘA, Ion, *Ghinionul a fost norocul meu*, Editura Tip Naste, Pitești, 1999.

GRECEANU, Eugenia, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Muzeul Național de Istorie, București, 1982; *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Paralela 45, 2007.

IONESCU, Zicu, *Salvarea de la demolare a catedralei Sf. Gheorghe din Pitești*, în *Opresiunea cultelor religioase din România în tipul dictaturii comuniste: simpozion: Pitești, 2002: comunicări*, București, Editura Fundației Culturale Memoria, 2003.

IORGA, Nicolae, *Testamentele Domniței Elina Cantacuzino*, în „A.A.R.M.S.I.”, Seria III, tom. XVI, ședința din 21 decembrie 1934.

Idem, *O danie a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu pentru Sărindar*, în „R.I.”, 1932, nr. 7-9.

LEHR, Lia, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „S.M.I.M.”, anul IV, 1960.

Idem, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „S.M.I.M.”, vol. VII, 1974.

LUCA, Cristian, editor, *Negustorimea în Țările Române între „Societas Mercatorum” și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII*, Galați University Press, Galați, 2009.

MAVRODIN, Teodor, *Episcopia Argeșului, 1793-1949*, Pitești, 2005.

Idem, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1996.

METZULESCU, Stelian, George, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, în „B.O.R.”, anul LXXVI, 1958.

OLAR, Ovidiu, *Ortodoxie și politică. O scrisoare a patriarhului de Constantinopol păstrată în Arhivele Naționale Olandeze din Haga*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. XXIX, 2011.

OLAR, Ovidiu, *Ortodoxie și politică. Sinodul de la Târgoviște (ianuarie 1659)*, în „Studii Teologice”, seria a III-a, nr. 4, 2008.

ONU, Constantin, NOVAC, Vasile, *Biserica Mavrodolu sau biserica din mahalaua albastră*, Editura Dacpress, 2007.

OLTEANU, Șt., *Locul și rolul orașului Pitești în contextul producției meșteșugărești urbane din Țara Românească în evul mediu*, în „Muzeul Pitești. Studii și Comunicări”, Pitești, 1972, nr. 4.

Idem; ȘERBAN, Constantin, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Editura Academiei Române, 1969.

PANAITESCU, P.P., *Pribeția lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamenturile lor*, în „A.A.R.M.S.I.”, s.III, t. XXI, București, 1939.

PANAITESCU, P. P., *Sfârșitul lui Constantin Șerban Cârnel*, în „R.I.”, 1927, nr.1-3.

PĂDURARU, Marius, *Vechi lăcașe de cult ale orașului Pitești. Biserica domnească cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Pitești. Cu o referire la un document trecut cu vederea despre ctitorul acesteia*, în „Argesis”, anul XV, 2006.

PÎRNUȚĂ, Gh., RADU, Ion, T., LUPU, Ion, *Învățământul în Muscel în secolele XVII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.

PÂRÂIANU, Nicolae, *Peisaj urban cu negustori armeni și o biserică*, Editura Ararat, București, 2013.

PUȘCAȘU, Voica, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura „Vremea”, 2001.

RĂDULESCU, Ion Gr., *Un monument istoric: biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Păstorul Ortodox”, 1939, nr. 11-12.

REZACHIEVICI, C., *Domeniul boieresc al lui Radu Șerban*, în „Studii – revista de istorie”, anul XXIII, 1970, nr. 3.

ROSETTI, Dinu V., *Observații arheologice privind vechimea orașului Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, nr. 1, 1977.

TOCILESCU, Gr. G., *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară*, București, 1887.

ȚIGHILIU, Iolanda, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul comun „Constantin Brâncoveanu”, coordonatori Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Editura Academiei R.S.R., București, 1989.

URIȚESCU, Grigore, *Schitul Trivalea din Pitești*, în „M.O.”, nr. 3-4, 1965.

ZAHARIUC, Petronel, *Date noi despre ctitorii mănăstirii Jitianu (jud. Dolj) și un document de danie pentru mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos*, în Laurențiu Rădván (editor), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007.

Idem, *Ștefan Boul, marele vornic*, în Mihai Dim. Sturdza (coordonator și coautor) „Famiiliile boierești din Moldova și Țara Românească”, vol. II, Editura Simetria, 2011.

Idem, *”Soră după Sfânta Evanghelie”*. Note despre neamul jupânei Caplea și despre mănăstirea Sfântul Nicolae din București, ctitoria lui Ghiorma banul, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXV, 2007, pp. 69-86.

ZOTTA, Sever, *O colecție veche de spițe de neam*, în „R.I”, anul XI, 1927, nr. 1-3.

